

BESLUT

2014-11-10

Dnr: 14/01469

SAKEN

Borrelia – en tyst epidemi, SVT1, 2014-06-09, program om borrelia; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmet fälls. Granskningsnämnden anser att det strider mot kravet på opartiskhet.

FÖRELÄGGANDE

SVT ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

PROGRAMMET

Programmet var en dokumentärfilm som handlade om kronisk borrelia. I programmet medverkade ett flertal forskare och läkare från bland annat Frankrike och USA. Under programmet intervjuades också personer och patienter som berättade om deras erfarenhet av borrelia. Programmet påannonserades enligt följande.

– Sommar, sol, bara ben och picknick i det gröna. Men så är det fästingarna. Pyttesmå sjukdomsbringande kvalster som kommer allt närmare oss människor ju mer städerna brer ut sig. De är smittospridare och de bär på borrelia – en tyst epidemi.

I inledningen samt i slutet av programmet visades fyra meningar i bild som löd enligt följande.

Filmen är producerad i Frankrike och speglar främst franska förhållanden och fransk debatt.

Läkemedelsverket och Socialstyrelsen rekommenderar högst tre veckors antibiotika med hänvisning till att längre behandlingar inte visat sig ha bättre effekt.

Afrikansk borrelia är en annan sjukdom än den i Sverige och vållas av en annan bakterie.

I Sverige beror inte en eventuell ökning av borrelia på möss och råttor i bostäderna.

I programmet diskuterades fästingen och hur denna överför borrelia till människan. I samband med detta gjorde en svensk berättarröst bland annat följande uttalande.

(Berättare) – En antibiotikabehandling snart efter fästingbettet räcker för att eliminera borreliainfektionen men om behandling inte sätts in i tid blir sjukdomen mycket komplicerad. Bakterien är som en tidsinställd bomb. Den kan vara passiv i flera år och sedan aktiveras när immunsystemet av någon anledning försvagas. [---]

Därefter medverkade bland annat en fransk kvinna som berättade om sina erfarenheter av borrelia. En specialistklinik i USA besöktes. En läkare uttalade sig om sina metoder för att diagnostisera och behandla borrelia. I samband med att ett forskningslaboratorium besöktes gjordes följande uttalande av berättarrösten.

(Berättare) – Bakterien är så intelligent att den har tagit hjälp av fästingarna för att sprida sig. Enligt USA:s officiella statistik registrerades tio gånger fler fall av borrelia 2012 jämfört med året före. Det innebär att det nu blir 300 000 nya fall per år.

Den medverkande läkaren från specialistkliniken pratade därefter om sin uppfattning om borrelia som en epidemi. En världskarta visades där spridningen av borrelia synliggjordes med en röd färg. Senare i programmet diskuterades synen på och forskningen om borrelia i Frankrike. I samband med detta gjorde berättarrösten bland annat följande uttalande.

(Berättare) – Oavsett om det är en medveten strategi eller brist på politiskt engagemang så bevarar de franska myndigheterna ett bristfälligt system. De franska myndigheterna håller också fast vid en gammal syn på borrelia. Man ger inga svar på frågor om huruvida sjukdomen kan bli kronisk eller om behandlingen ska vara kortvarig eller långsiktig. Officiellt rekommenderar de franska hälsomyndigheterna en antibiotikakur på tre veckor och eventuellt en förlängning med ytterligare tre veckor. Enligt statens experter existerar ingen kronisk form av borrelia. [---]

I samband med att programmet avslutades sa berättarrösten följande.

(Berättare) – De borreliadrabbades organisationer kräver svar på sina frågor: Varför rekommenderas ett test som inte är tillförlitligt? Varför förordar inte myndigheterna långvarig behandling om sjukdomen kan bli kronisk? Och varför får de intresserade forskarna så små ekonomiska anslag?

ANMÄLAN

Anmälaren anser att programmet var osakligt och partiskt på följande grunder.

Programmet skildrade en pseudovetenskaplig syn på sjukdomen borrelia, så kallad kronisk borrelia, genom att näst intill alla forskare och läkare som deltog i programmet tillhör en grupp alternativa borrelialäkare som stödjer denna syn på

sjukdomen. Endast en av de medverkande forskarna och läkarna representerade den etablerade synen på borrelia. I texten i inledningen sades att programmet främst speglar en fransk debatt vilket är felaktigt. Programmet visade i stället den konflikt inom ämnet som finns mellan dessa alternativa läkare och alla länders smittskyddsmyndigheter samt en överväldigande del av forskare, infektionsläkare och neurologer. Filmen innehöll ett stort antal sakfel, bland annat felaktig statistik och fakta. Till exempel så sker det inte någon ökning av antalet registrerade borreliafall i USA som den svenska speakerrösten i filmen uppgav. En stor del av dessa felaktigheter sades av en medverkande läkare och alla medverkande personer utom en tillhör denna grupp alternativa läkare vilket gav en missvisande bild. Den svenska speakerrösten gjorde också ett flertal osakliga uttalanden, bland annat att borreliabakterien kan vara passiv i flera år och aktiveras när immunsystemet försvagas. Detta är inte sant då borrelia ofta självläker, sällan blir kronisk och oftast är lätt att behandla.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television (SVT) anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför följande.

Den aktuella filmen var ett förköp. Det innebär att SVT köpte rätten att visa filmen redan innan den var producerad. Anledningen till att SVT satsade pengar på en film i ämnet var att borrelia är en sjukdom som drabbar många och blivit allt mer uppmärksammas också i Sverige.

Att innehållet i den färdiga filmen var kontroversiellt och tog ställning för patienter och experter som ansåg sig motarbetade av det franska sjukvårdssystemet stod klart för de programansvariga. Inte minst gjordes de uppmärksamma på detta genom ett debattinlägg av anmälaren på SVT Opinion. Den film som anmälaren då syftade på var dock en engelskspråkig version som inte helt överensstämde med den svenska bearbetning som SVT sände. För att genom en tydlig presentation ytterligare komplettera och nyansera filmen försågs den i såväl inledningen som avslutningen med en tydligt läsbar skylt.

Nämnden bör också i sin bedömning av det aktuella programmet ta hänsyn till att programmet var ett inköpt utländskt program för vilket kraven på opartiskhet och saklighet kan sättas lägre än för ett program producerat direkt för eller av SVT.

ANMÄLARENS KOMMENTAR

Med anledning av SVT:s yttrande har anmälaren lämnat följande kommentar.

Det är inte vår "borrelia" som finns i Afrika utan återfallsfeber, en helt annan sjukdom, även om bakterierna är besläktade. Efter att ha uppmärksammat

felaktigheter i den engelska versionen av dokumentärfilmen kontaktades SVT via mejl, och först då valde SVT att lägga in skyltarna med brasklappar.

Debattartikeln på SVT Opinion skrevs först efter att den svenska versionen visats och anmälaren kan inte minnas att den svenska klippts annorlunda eller fått annan speakertext än den engelska.

SVT:s försvar verkar vara att skyltarna uppväger alla faktafel i programmet. Det låter inte rimligt.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Det är tillåtet att skildra ett ämne från en speciell utgångspunkt, men i så fall bör detta klart framgå av programmet eller programpresentationen.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att Sveriges Television ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Granskningsnämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Av granskningsnämndens praxis följer att enbart den omständigheten att ett program är utländskt och inköpt inte gör att kraven på opartiskhet och saklighet ska sättas lägre än på program som producerats av eller på uppdrag av programföretaget. För den nu aktuella dokumentären gäller dessa krav fullt ut.

Granskningsnämnden konstaterar att dokumentären handlade om det kontroversiella ämnet kronisk borrelia och anser att programmet gav en ensidig bild av ämnet. En sådan ensidighet kan accepteras under förutsättning att utgångspunkten görs tydlig för publiken. Nämnden anser att det inte klart framgick av programmet eller programpresentationen att borrelia skildrades från en sådan utgångspunkt. Nämnden anser, även med beaktande av den textinformation som gavs innan och efter programmet samt det utrymme som tilldelades den etablerade synen på borrelia, att programmet strider mot kravet på opartiskhet.

Eventuella brister i saklighet får tillskrivas den påtalade partiskheten.

Detta beslut har fattats av Henrik Jermsten, K-G Bergström, Elisabet Bäck, Ingrid Carlberg, Maria Edström, Leif Hedman och Jan Holmberg efter föredragning av Nathalie Eriksson.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Nathalie Eriksson

Detta är en elektronisk kopia av beslutet. Namnunderskrifter finns på originalhandlingen som förvaras hos myndigheten.